

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดอุบัติเหตุในเด็กนักเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการป้องกันอุบัติเหตุที่เกิดแก่เด็กในโรงเรียนอย่างมีส่วนร่วมในหัวข้อต่อไปนี้

- 2.1 อุบัติเหตุในเด็กวัยเรียน
- 2.2 ลักษณะปัจจัยและสาเหตุการเกิดอุบัติเหตุในเด็กวัยเรียน
- 2.3 แนวคิดในการป้องกันอุบัติเหตุ
- 2.4 เกณฑ์มาตรฐาน โรงเรียนสร้างเสริมปลอดภัย
- 2.5 การวิจัยแบบมีส่วนร่วมและผลการศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วม
- 2.6 การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดอุบัติเหตุในโรงเรียน

2.1 อุบัติเหตุในเด็กวัยเรียน

2.1.1 เด็กวัยเรียน

เด็กวัยเรียน หมายถึง เด็กที่มีอายุ 6 – 12 ปี เป็นวัยที่เด็กเข้าโรงเรียน (School Age) (พรทิพย์ ศิริบุรณทิพัฒน์, 2544) ความเป็นจริงแล้ว เป็นช่วงที่เด็กได้ผ่านการเข้าโรงเรียนมาแล้ว จากวัยก่อนเรียน แต่วัยนี้เริ่มเรียนวิชาการที่โรงเรียนอย่างจริงจัง เด็กเริ่มออกจากบ้านไปสู่หน่วยสังคมอื่น มีความสนใจในการคบเพื่อน มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสถานที่และบุคคลอื่น ๆ นอกครอบครัว มีการเปลี่ยนแปลงทางบุคลิกภาพ มีการเคลื่อนไหวออกกำลังมากขึ้น โดยเพิ่มการเล่นในกลุ่มเพื่อน เช่น การเล่นกีฬาและสนใจเล่นกีฬาเป็นทีมกับเพื่อน รวมทั้งชอบเล่นเกมต่าง ๆ เช่น เกมคอมพิวเตอร์ วัยนี้กลุ่มเพื่อน (Peer Group) จะมีอิทธิพลอย่างยิ่ง

ฟรอยด์ จัดวัยนี้อยู่ในระยะ “Latency Period” ซึ่งถือเป็นระยะสงบไม่มีพัฒนาการทางจิตใจเกี่ยวกับเพศที่สำคัญ แต่เอกลักษณ์ทางเพศจะเริ่มมั่นคงขึ้น เข้าใจบทบาททางเพศในฐานะชายหรือหญิง การเข้ากลุ่มจะแยกระหว่างเด็กชายกับเด็กหญิง บุคลิกภาพจะเริ่มก่อตัวขึ้นในวัยนี้

พัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในระดับเริ่มมีจริยธรรม แต่ช่วงปลายของวัยนี้จะเริ่มเข้าสู่ระดับมีจริยธรรมอย่างมีกฎเกณฑ์ (Conventional Level) ซึ่ง โคลห์เบอร์ กำหนดไว้ในช่วงอายุ 10 – 16 ปี

ซึ่งเด็กในวัยนี้จะปรับตัวตามกฎเกณฑ์และปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับของสังคม โดยเฉพาะจากครู และเพื่อนวัยนี้ควรเน้นการอบรมด้วยเหตุผลที่ควรทำอย่างสม่ำเสมอและพอดี

ปัญหาการเกิดอุบัติเหตุในเด็กวัยเรียนจึงเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งของเด็กวัยนี้ ซึ่งการเกิดอุบัติเหตุจะมีส่วนสัมพันธ์กับสภาพร่างกายของเด็กตามการเจริญเติบโต การพัฒนาการและพฤติกรรมการเล่นของเด็ก พัฒนาการของเด็กวัยเรียน เด็กในวัยนี้จะมีพัฒนาการดีขึ้นทุกด้าน ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ดังรายละเอียดตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

การเล่นของเด็กวัยนี้จะเป็นการเล่นเชิงสังคมส่วนใหญ่ การเล่นยังคงเป็นพฤติกรรมที่สำคัญและจำเป็นสำหรับเด็กวัยนี้ จึงควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนและสอนวิธีการเล่นที่ถูกต้อง และปลอดภัยโดยไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อตนเองและผู้อื่น

2.1.2 อุบัติเหตุ

ตามพจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ (2530 : 24) ให้ความหมายของอุบัติเหตุ หมายถึง เหตุ ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด ความบังเอิญเป็น จึงหมายความว่า เป็นเหตุที่เกิดขึ้นโดยไม่ทันคิด นับเป็นความบังเอิญที่เกิดขึ้นโดยมิได้ตั้งใจและไม่คาดคิดมาก่อน อุบัติเหตุตรงกับภาษาอังกฤษว่า Accident ซึ่งในทางการแพทย์หมายถึง เหตุที่เกิดขึ้นโดยมิได้คาดฝัน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเนื้อเยื่อ (Tissue) หรือทางเมตาบอลิซึม (Metabolism) ของร่างกายให้ปรากฏ ซึ่งเป็นผลให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สิน เป็นอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ และสังคม (ประธาน กาญจนาลัย. 2509 : 126-144) จากนิยามขององค์การอนามัยโลก “Accident is an Unpremeditated Event Resulting in a Recognizable Injury” (Haggerty RJ. & Green M.ed. 1968 : 813-817) แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 ได้เปลี่ยนความหมายเป็น Accident : an Event that Produces – or as the Potential to Produce an Injury (Seminar an Accident & Injury Prevention in Thailand. 1987)

สรุปแล้วอุบัติเหตุ หมายถึง เหตุที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิดมาก่อนเป็นผลให้เกิดความผิดปกติ เกิดการบาดเจ็บและความเสียหายแก่ร่างกายและทรัพย์สินอุบัติเหตุจึงมีโอกาสเกิดขึ้นได้ทุกขณะกับเด็ก เนื่องจากความไม่รู้ของเด็กและความพลอ ใพล ไม่รอบคอบหรือระมัดระวังของผู้ใหญ่

2.1.3 ทฤษฎีสาเหตุของอุบัติเหตุ (Theories of Causes of Accidents)

ทฤษฎีที่เป็นสาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุที่สำคัญมีด้วยกัน 3 ทฤษฎี คือ

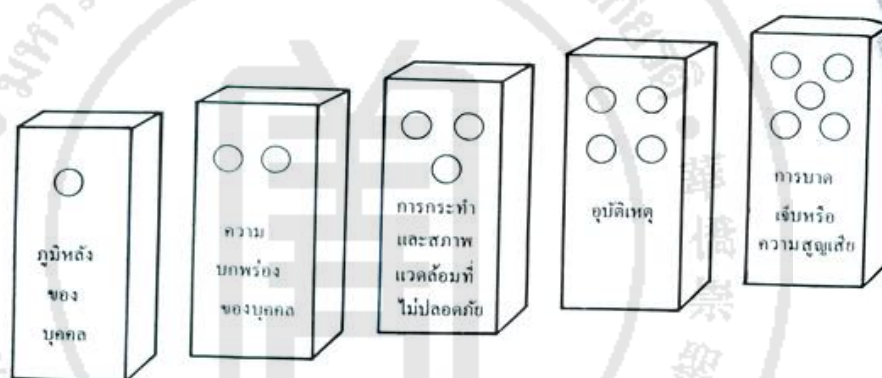
ทฤษฎีที่ 1 ทฤษฎีโดมิโน หรือลูกโซ่ของอุบัติเหตุ (Domino Theory)

H.W. Heinrich ซึ่งเป็นผู้คิดทฤษฎีโดมิโน กล่าวว่า การบาดเจ็บและความเสียหายต่าง ๆ เป็นผลที่สืบเนื่องโดยตรงมาจากอุบัติเหตุ เป็นผลมาจากการกระทำที่ไม่ปลอดภัยหรือสภาพการณ์ที่

ไม่ปลอดภัยเปรียบเทียบได้เหมือนตัวโดมิโนที่เรียงกันอยู่ 5 ตัวใกล้กัน เมื่อตัวที่ 1 ล้มย่อมมีผลทำให้ตัวโดมิโนถัดไปล้มตามกันไปด้วย ตัวโดมิโนทั้ง 5 ตัวได้แก่

- 1.1) สภาพแวดล้อม หรือ ภูมิหลังของบุคคล (Social Environment of Background)
- 1.2) ความบกพร่องผิดปกติของบุคคล (Defects of Person)
- 1.3) การกระทำ หรือ สภาพการณ์ที่ไม่ปลอดภัย (Unsafe Acts/ Unsafe Conditions)
- 1.4) อุบัติภัย หรือ อุบัติเหตุ (Accident)
- 1.5) การบาดเจ็บ หรือ ความสูญเสีย (Injury / Damages)

ภาพที่ 2.1
โดมิโนทั้ง 5 ตัว



นั่นคือ สภาพแวดล้อมของสังคมหรือภูมิหลังของคนใดคนหนึ่ง (สภาพครอบครัว ฐานะความเป็นอยู่ การศึกษาอบรม) มีผลต่อความบกพร่องผิดปกติของคนนั้น (ทัศนคติต่อความปลอดภัยไม่ถูกต้อง ชอบเสี่ยง มั่งง่าย) นำมาสู่การกระทำที่ไม่ปลอดภัย หรือสภาพการณ์ที่ไม่ปลอดภัย ชักนำไปเกิดอุบัติเหตุการบาดเจ็บหรือความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน ทฤษฎีโดมิโนนี้มีผู้เรียกชื่อใหม่เป็น “ลูกโซ่ของอุบัติเหตุ” การป้องกันอุบัติเหตุตามทฤษฎีโดมิโน กล่าวคือเมื่อโดมิโนตัวที่ 1 ล้ม ตัวถัดไปก็จะล้มตาม ดังนั้น หากไม่ให้โดมิโนตัวที่ 4 ล้ม (ไม่ให้เกิดอุบัติเหตุ) ก็ต้องเอาโดมิโนตัวที่ 3 ออก (กำจัดการกระทำหรือสภาพการณ์ที่ไม่ปลอดภัย) การบาดเจ็บหรือความเสียหายก็จะไม่เกิด

ทฤษฎีที่ 2 ทฤษฎีพลังงาน (Energy Cause Theory)

ปัจจุบันทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่ได้รับความนิยมมากที่สุด Haddon (1970 : 2229-2239) ได้กล่าวไว้ว่า สาเหตุของการเกิดบาดเจ็บอาจเกิดขึ้นโดยไม่คาดคิดหรือโดยตั้งใจให้เกิดขึ้น ทั้งนี้จะถูกจัดอยู่ในประเภทหนึ่งประเภทใดใน 2 ประเภทดังต่อไปนี้

ประเภทที่หนึ่ง ได้แก่ การบาดเจ็บ ซึ่งเกิดจากการเกิดพลังงานมากระทบร่างกายของคนเรา ในปริมาณที่สูงเกินกว่าร่างกายหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกายจะทนต่อแรงกระทบนั้นได้ (Over Body Injury Thresholds) ดังอธิบายในตารางที่ 2.1

ประเภทที่สอง เกิดการแลกเปลี่ยนพลังงานระหว่างร่างกาย หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกายกับแรงซึ่งมากระทบในลักษณะที่ผิดปกติ (Abnormal Energy Exchange) จึงทำให้เกิดการบาดเจ็บขึ้นได้ซึ่งอธิบายไว้ในตารางที่ 2.2

ขั้นตอนของการได้รับบาดเจ็บนั้น เริ่มต้นด้วยมีพลังงานก่อตัวขึ้น (Energy Marshalling) แต่ยังไม่มีการปล่อยพลังงานให้ปรากฏออกมา เปรียบเสมือนรถยนต์ที่กำลังติดเครื่องยนต์ ทำให้เกิดพลังงานขึ้นมาแต่ยังไม่ขับเคลื่อน ต่อมาจึงจะมีการปล่อยพลังงานออกมา ซึ่งเปรียบได้กับรถยนต์ขับเคลื่อนออกมาวิ่งอยู่บนถนนแล้ว และเมื่อรถคันนั้นวิ่งมาชนคนถ้าชนเบา ๆ ร่างกายหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกายสามารถทนต่อแรงกระทบได้ ก็จะไม่เกิดการบาดเจ็บแต่ถ้าแรงที่มากกระทบนั้นสูงเกินกว่าร่างกายหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกายทนทานไม่ได้ ก็จะเกิดการบาดเจ็บขึ้น

ตารางที่ 2.1

การเกิดบาดเจ็บประเภทที่ 1 ซึ่งเกิดจากพลังงานที่เกิดขึ้นมากระทบร่างกายเกินกว่าที่ร่างกายจะยอมรับได้ (Over Body Injury Thresholds)

ชนิดของพลังงาน	ลักษณะการบาดเจ็บที่เกิด	ตัวอย่าง
แรงกระทบ (MECHANICAL)	ร่างกายหรืออวัยวะของร่างกายเคลื่อนที่เปลี่ยนรูป ฉีกขาด แตกหัก	การบาดเจ็บซึ่งเกิดจากแรงกระทบมาก จากวัตถุกำลังเคลื่อนที่ เช่น ของมีคม กระสุนปืน สิ่งที่ตกมาจากที่สูง รถชน
ความร้อน (THERMAL)	เกิดการอักเสบ ไหม้ (Charring) และเผาเป็นเถ้า	ไฟไหม้ หรือน้ำร้อนลวก
กระแสไฟฟ้า (ELECTRICAL)	เกิดการรบกวนของหน้าที่ประสาท และกล้ามเนื้อ (Neuromuscular function) การแข็งตัว(coagulation) ไหม้และเผาเป็นเถ้า (Incineration)	ไฟฟ้าดูด ไหม้ เกิดการรบกวนระบบประสาทเช่น ในการช็อคด้วยกระแสไฟฟ้า
แสงรังสี (RADIATIONAL)	เซลล์ถูกทำลาย	ถูกรังสีหรือกัมมันตภาพรังสี
สารเคมี (CHEMICAL)	เกิดการอักเสบ ปฏิกิริยาต่อเนื้อเยื่อแล้วแต่ชนิดของสารเคมี การตายของเซลล์	ถูกสารเคมี กรด ด่าง รวมทั้ง สารพิษ (Toxins) ตกค้างจากพืชและสัตว์

ตารางที่ 2.2

การบาดเจ็บประเภทที่ 2 เกิดจากการผิดปกติของการแลกเปลี่ยนพลังงานระหว่างร่างกายหรือ ส่วนของร่างกายกับสิ่งที่มากระทบ (Abnormal Energy Exchange)

ชนิดของพลังงาน แลกเปลี่ยน	ชนิดของการบาดเจ็บหรือการ เปลี่ยนแปลง	ตัวอย่าง
ออกซิเจน (Oxygen Utilization)	การบกพร่องทางสรีระวิทยา เนื้อเยื่อหรือร่างกายตาย	จมน้ำ ร่างกายถูกทับ พิษจาก CO และ HCN เส้นเลือดขาด
ความร้อน(Thermal)	การบกพร่องทางสรีระวิทยา เนื้อเยื่อหรือร่างกายตาย	การบาดเจ็บเกิดจาก การปรับ อุณหภูมิของร่างกายเสียไป หิมะกัด (frostbite)และ แห้งตาย เพราะเย็นจัด

ที่มา : D.W. Clark & B. MacMahon. 1976 ; อ้างใน วิจิตร บุญยโกตระ. 2530 : 145

ทฤษฎีที่ 3 ทฤษฎีการขาดดุลยภาพ (Imbalance Cause Theory)

ทฤษฎีนี้กล่าวไว้ว่า การบาดเจ็บหรืออุบัติเหตุเกิดจากการขาดดุลยภาพช่วงหนึ่งระหว่าง พฤติกรรมของคนกับระบบงานที่คนนั้นกระทำอยู่ ซึ่งอาจจะป้องกันไม่ให้เกิดได้โดยการแก้ไข เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนหรือการแก้ไขเปลี่ยนแปลงระบบทั้งสองอย่างหรืออย่างหนึ่งอย่างใด แต่วิธีที่ได้ผลดีที่สุด คือ การแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคน

2.1.4 ความสูญเสียจากอุบัติเหตุ

ความสูญเสียจากอุบัติเหตุแบ่งเป็นสองประเภท คือ

1. ความสูญเสียโดยตรง (Direct Loss) ได้แก่ ค่าบริการฉุกเฉิน ค่ารักษาในโรงพยาบาล ค่าดูแลผู้บาดเจ็บภายหลังออกจากโรงพยาบาล ค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูสภาพ ค่าชดเชยในระหว่าง เจ็บป่วย ค่าทำศพ ค่าชดเชยความพิการ ค่าทรัพย์สินเสียหาย เหล่านี้ เป็นต้น

2. ความสูญเสียทางอ้อม (Indirect Loss) เป็นค่าเสียเวลาในการดูแลช่วยเหลือผู้บาดเจ็บ และวิเคราะห์หาสาเหตุการสูญเสียโอกาส (Opportunity Loss) หากไม่ได้รับบาดเจ็บสามารถศึกษา เล่าเรียนอีกต่อไปได้ เป็นต้น รวมทั้งการสูญเสียซึ่งเกิดจากความเศร้าโศกเสียใจของครอบครัวและ ผู้เป็นที่รัก ซึ่งประเมินค่ามิได้ที่สำคัญคือ การตาย (Mortality) การเจ็บป่วย (Morbidity) และ

ความพิการ (Disability) เป็นสิ่งที่คำนวณหาค่ามิได้ถ้าเกิดขึ้นกับนักเรียนก็จะทำให้เสียเวลาต้องหยุดเรียนการเรียนต้องหยุดชะงัก เรียนไม่ทันเพื่อน และหมดโอกาสที่จะศึกษาต่อในชั้นสูง

2.2 ลักษณะ ปัจจัยและสาเหตุที่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุในโรงเรียน

2.2.1 ลักษณะของอุบัติเหตุในโรงเรียน

อุบัติเหตุในโรงเรียนมิได้หลายลักษณะ ซึ่งสถานที่ต่าง ๆ ในโรงเรียน รวมไปถึงตัวเด็กตลอดจนครอบครัวล้วนมีผลทำให้เด็กเกิดอุบัติเหตุในโรงเรียนได้ทั้งนั้น ซึ่งองค์ประกอบแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

จากการศึกษาของ ขจรลดา เปาวรัตน์ (2541 : 16) ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ได้รวบรวมลักษณะของอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นในโรงเรียนไว้ ดังนี้

1. การพลัดตกหกล้มล้มล้ม ตกหลุม ตกท่อ ฯลฯ
2. การถูกของแหลมหรือของมีคมบาดตัด เช่น มีด กรรไกร เศษอิฐ แก้ว ไม้ กระเบื้อง
3. อุบัติเหตุจากการเรียนการสอน เช่น กิจกรรม กีฬา การทดลองวิทยาศาสตร์และอุบัติเหตุจากกิจกรรมการเรียนประกอบอาหาร การต่อสู้หรือทะเลาะวิวาทกันระหว่างเพื่อน
4. อุบัติเหตุจากการสึกกร่อนสลักหักพังของอาคารเรียน หรือการชำรุดทรุดโทรมของสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในโรงเรียน
5. อุบัติเหตุเกิดจากอัคคีภัย ไฟฟ้า ประปา เสาไฟฟ้า ส้วมหรืออื่น ๆ อันมีสาเหตุมาจากการสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนไม่ดี
6. อุบัติเหตุจากการจราจรภายในบริเวณโรงเรียน เด็กนักเรียนชนกันเอง
7. เกิดจากนักเรียนฝ่าฝืนกฎเกณฑ์แห่งความปลอดภัยต่าง ๆ

2.2.2 สถานที่เกิดอุบัติเหตุในโรงเรียน มีดังนี้ (ขจรลดา เปาวรัตน์, 2541 : 16-17)

1. โรงยิม หรือห้องเรียนพลศึกษาของโรงเรียน
2. สนามเด็กเล่น สนามกีฬา สวนสมรรถภาพ
3. บันได ระเบียง และมุมตึก
4. ห้องเรียนต่าง ๆ
5. ห้องน้ำ ห้องส้วม และโรงอาหาร
6. ถนนในโรงเรียนใกล้สนามเด็กเล่น

7. ระบายน้ำในโรงเรียน
8. ห้องเก็บอุปกรณ์และพัสดุต่าง ๆ
9. โรงจอดรถ

2.2.3 สาเหตุของอุบัติเหตุที่เกิดในเด็กวัยเรียนมีดังนี้

อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นกับเด็กมาจากหลายสาเหตุ โดยทั่วไปมักเกิดจากตัวเด็กเอง จากผู้ใหญ่ และจากสิ่งแวดล้อม (พัชรจิตร ทรัพย์สินเสรี. 2540 : 436-437) ซึ่งพอสรุปรายละเอียดที่สำคัญได้ ดังนี้

1. จากตัวเด็กเอง ได้แก่ อายุของเด็กนับว่ามีความสัมพันธ์กับอุบัติการณ์ของอุบัติเหตุในเด็กมาก กลุ่มที่มีอัตราเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุสูงในผู้ที่มีอายุระหว่าง 6 - 7 ปี เป็นวัยเข้าเรียน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Anderson (1972 : 174) ผลการศึกษา พบว่า เด็กวัยนี้ การพัฒนาด้านร่างกายและจิตใจยังไม่สมบูรณ์เพียงพอ ขาดความพร้อมทางวุฒิภาวะ ขาดความสามารถในการควบคุมร่างกายและการจำแนกแยกแยะจากสิ่งต่าง ๆ ประกอบกับมีความอยากรู้อยากเห็นสูง ธรรมชาติเช่นนี้ของเด็กจะนำไปสู่การได้รับบาดเจ็บหรือเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย
2. เพศ จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า สถิติของการเกิดอุบัติเหตุในเด็กผู้ชายจะสูงกว่าเด็กผู้หญิงเกือบทุกประเภท
3. ความพิการ หรือความผิดปกติทางร่างกายของเด็ก พบว่า สายตาหรือโสตประสาทไม่ดีมีส่วนทำให้เด็กเกิดอุบัติเหตุได้ซ้ำซากบ่อย ๆ
4. บุคลิกภาพของเด็กหรือการมีพฤติกรรมเสี่ยง มักมีแนวโน้มที่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุ ได้แก่ บุคลิกภาพที่ชอบเสี่ยงภัย เช่น ชอบปีนไต่ที่สูง เล่นผาดโผน เป็นต้น
5. ระดับความตึงเครียดในชีวิตประจำวันของเด็กและครอบครัว ซึ่งเป็นเหตุให้เด็กเหล่านี้ประสบอุบัติเหตุซ้ำซากบ่อย ๆ

จากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ครู ญาติพี่น้องและพี่เลี้ยงของเด็ก (พรทิพย์ พิชัย. 2542 : 97) ส่วนใหญ่มักจะทำให้เด็กได้รับอันตรายจากอุบัติเหตุอันเนื่องมาจากความประมาทเลินเล่อ หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ขาดความรอบคอบจากภาวะความเครียด จากที่ทำงานและสภาพแวดล้อมหรือมีสุขภาพไม่สมบูรณ์มีอาการหงุดหงิดไม่อดทน เมื่อผู้ใหญ่มีอาการทางลบจะทำให้เกิดอุบัติเหตุในเด็กได้ง่าย

จากสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเด็กมีส่วนเกี่ยวข้องทำให้เป็นสาเหตุหนึ่งของการเกิดอุบัติเหตุ ได้แก่ โรงเรียน อาคารเรียน ห้องเรียน อุปกรณ์ต่าง ๆ ในโรงเรียน สนามเด็กเล่น สนาม

กีฬา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญและอาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุได้เสมอ ถ้าไม่ระมัดระวังและไม่รู้จักหลีกเลี่ยงจากสิ่งแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัยต่าง ๆ

สรุปอัตราการเกิดอุบัติเหตุแต่ละประเภทในเด็กขึ้นอยู่กับอายุของเด็ก ทั้งนี้ เนื่องจากเด็กแต่ละเกณฑ์อายุจะมีความสามารถและความชำนาญในการดำเนินชีวิตทั้งในโรงเรียนนอกโรงเรียนต่างกัน สิ่งแวดล้อมของเด็กแต่ละวัยก็แตกต่างกัน (สุมาลี อัสวศักดิ์สกุล, 2520 ; อ้างอิงจาก ปรีศนา สุนทรไชย, 2530 : 49-57) สาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุในโรงเรียน มีดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมทั้งหลายอาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุแก่คนเราได้ตลอดเวลา เช่น สิ่งแวดล้อมด้านเครื่องมือเครื่องใช้ สิ่งก่อสร้างและเครื่องอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมประจำวันของนักเรียนขณะอยู่ภายในโรงเรียน

2. ด้านตัวบุคคล เกิดจากการขาดความรอบคอบของคนที่ไม่รับผิดชอบ มีความรู้และประสบการณ์ไม่เพียงพอ ประมาท มีความรู้ความเข้าใจแต่ไม่ปฏิบัติ ชอบฝ่าฝืนกฎ ขาดความบกพร่องของร่างกายและจิตใจ

อุบัติเหตุเกิดขึ้นเพราะ สาเหตุเกี่ยวกับตัวบุคคลเป็นส่วนหนึ่งบุคคลได้ศึกษาหาความรู้ และปฏิบัติอย่างปลอดภัย หรือมีความระมัดระวังเรื่องความปลอดภัยต่อการประกอบกิจกรรมมากนักยอเพียงใด ได้ป้องกันอุบัติเหตุไว้เพียงใด ย่อมช่วยให้เกิดความปลอดภัยมากขึ้น นอกจากนี้ความพร้อมและสภาวะทางร่างกายของบุคคลเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ปลอดภัยได้เช่นกัน

2.2.4 การอบรมเลี้ยงดูเด็ก

ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู ได้มีผู้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูที่คล้ายคลึงกันไว้หลายท่าน ซึ่งพอจะสรุปความหมายของการอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยรวมได้ว่า หมายถึง การที่บิดามารดาหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องต่อการเลี้ยงดูเด็ก พึงปฏิบัติต่อเด็กที่ยังไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ให้ได้รับการตอบสนองความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐาน ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจอย่างเพียงพอ รวมทั้งชี้แนะสั่งสอนอบรมเด็ก ด้วยการมีความรู้ มีความรักความเข้าใจ มีความตระหนัก มองเห็นความสำคัญของเด็ก ปรับวิธีการเลี้ยงดูเด็กอย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คำนึงถึงธรรมชาติของเด็ก ความต้องการและความสนใจของเด็ก เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นคนดีมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีบุคลิกภาพดี สามารถเผชิญกับสภาพการณ์ของสังคม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างปกติสุข

2.2.4.1 แบบการอบรมเลี้ยงดูเด็ก การอบรมเลี้ยงดูเด็กมีความหลากหลายในรูปแบบที่แตกต่างกัน ซึ่งไม่มีแบบหนึ่งแบบใดที่ดีที่สุด ในแต่ละแบบของการอบรมเลี้ยงดูก็อาจจะมีแบบอื่น ๆ ร่วมอยู่ด้วย ขึ้นอยู่กับความเชื่อ ลักษณะนิสัยความเคยชินของคนในสังคมนั้น ๆ รวมทั้งตัวเด็กด้วยที่

มีความแตกต่างกัน จุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายปลายทาง ล้วนแล้วแต่ต้องการให้เด็กเป็นคนดี ผลจากการวิจัยเป็นที่ยอมรับว่า วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กนั้นมีผลต่อพัฒนาการของเด็กทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และบุคลิกภาพ การศึกษาว่าจะเลือกแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็กวิธีใดจึงจะมีผลดีต่อเด็กมากที่สุดเป็นสิ่งสำคัญกว่า ที่จะช่วยให้ครอบครัวมีความเข้าใจในพัฒนาการของเด็กแต่ละวัย สามารถกำหนดแนวทางหรือวางแผนได้ว่า จะอบรมเลี้ยงดูลูกอย่างไร นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้แบ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูไว้ทั้งคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันหลายแบบ แต่ในการศึกษารุ่นนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมแบบการอบรมเลี้ยงดูของ วราภรณ์ รักวิชัย และคนอื่น ๆ (2540 : 20-26) ที่ได้ศึกษาไว้คล้ายคลึงกัน ซึ่งมีอยู่ 4 แบบตามกรอบแนวคิดในการวิจัยและกรณีศึกษา ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยเป็นการเลี้ยงดู โดยพ่อแม่จะให้อิสระแก่ลูก ในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ เอาใจใส่ และช่วยเหลือแนะนำลูกตามความเหมาะสม ให้สิทธิแก่ลูก ในการตัดสินใจและแก้ปัญหาด้วยตนเอง พ่อแม่คอยให้กำลังใจและคำปรึกษา

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบคาดหวังกับเด็ก เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่เรียกร้องเอา จากลูก โดยพ่อแม่คอยเฝ้าดูให้ลูกทำตามหวังไว้พ่อแม่จะเป็นผู้กำหนดวิถีชีวิตให้กับลูก ลูกมีหน้าที่ทำตามทุกอย่างแม้ว่าจะไม่ชอบก็ตาม

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักถนอมมากเกินไป พ่อแม่จะคอยปกป้องดูแลลูกมากเกินไป ไม่ให้ลูกได้รับความลำบากหรืออันตรายคอยให้ความช่วยเหลือลูกทุกอย่างจนลูกไม่รู้จักวิธีช่วยเหลือตนเอง ไม่รู้จักวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย เป็นการเลี้ยงดูที่พ่อแม่ไม่สนใจที่จะ อบรมสั่งสอนปล่อยให้ลูกทำตามอำเภอใจ ไม่มีใครคอยชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมให้ โดยเฉพาะเรื่องของการป้องกันอุบัติเหตุ

ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก พ่อแม่จะต้องอบรมดูแลลูกด้วยความรักความเข้าใจ ใช้เหตุผลและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก ใช้หลักในการอบรมสายกลางไม่มากไม่เร็วเกินไป มีความสัมพันธ์ที่ดีแก่เด็ก ไม่ควรมีทิฐิทำบังคับ ไม่ขีดตารางชีวิตให้ลูกเดิน ไม่คาดว่าลูกจะเป็นตัวแทนเพื่อชดเชย หรือทดแทน ปรมาจารย์ของตนเอง แต่ต้องให้โอกาสลูกได้พัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ วิธีง่ายที่สุดเริ่มจากการ ไม่ต้องจ้างใคร ๆ มาสอนการบ้านให้ลูก รวมทั้งไม่ต้องส่งเสริมความห่อเหิมในวัตถุนิยมมากกว่า การฝึกทางด้านจิตใจ อย่างดีมันอยู่กับความเป็นเลิศทางวิชาการจนเกินไป เพราะเมื่อถึงที่สุดแล้ว การใช้ชีวิตทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมั่นคงต่างหากคือสิ่งสำคัญ (สำเร็จ จันทรโอกุล. 2541 : 96) ดังนั้น พ่อแม่ควรมีความเพียรและอดทนในการแก้ไขสิ่งที่บกพร่องและส่งเสริมสิ่งที่ดีแก่เด็ก อบรมเด็กด้วยความสม่ำเสมอ ให้โอกาสเด็กได้มีประสบการณ์ที่จะเรียนรู้ด้วย

ตนเอง อบรมให้เด็กรู้จักรับผิดชอบชีวิตและปลูกฝังคุณธรรม เพียงเท่านั้นเด็ก ๆ ก็จะเจริญเติบโตต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ศลีธรรม ฐานะภูมิ. 2535 : 11-12)

2.2.4.2 การอบรมเลี้ยงดูเพื่อป้องกันอุบัติเหตุ ในเด็กแต่ละวัยเราสามารถให้คำแนะนำล่วงหน้าหรือสอนวิธีการป้องกันอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นกับเด็กอายุต่าง ๆ ได้ ดังนี้

1. เด็กอายุ 5 – 9 ปี เด็กวัยนี้มักชอบผจญภัยชอบเล่นกับเพื่อนควรสอนให้รู้จักวิธีการข้ามถนน กฎจราจรอย่างง่าย สอนการว่ายน้ำ เก็บอาวุธต่าง ๆ ให้พ้นมือเด็ก กฎกติกาการเล่นที่ปลอดภัย

2. อายุ 10 – 12 ปีมักชอบเล่นในสถานที่ต่าง ๆ ตามริมฟุตบาทริมถนนหรือชอบเล่นผาดโผน ควรแนะนำให้รู้จักอันตรายจากอุบัติเหตุต่าง ๆ และวิธีป้องกันตนเองจากอันตรายต่าง ๆ สอนวิธีการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ปฏิบัติการพื้นฐานชีวิต (สุวรรณา เรื่องกาญจนเศรษฐ และคณะ. 2542 : 746) เป็นต้น

2.2.4.3 วิธีการสอนเด็กเรื่องความปลอดภัย ควรสอนเด็กให้รู้จักความปลอดภัยด้วยเหตุและผลดังนี้ (อรศรี – จินตนา งามวิทยาวงศ์. 2542 : 10-12)

1. สอนเด็กให้รู้จักสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง
 2. สอนให้เด็กรู้จักวิธีที่ดีที่สุดที่จะจัดการกับอันตรายที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้
 3. ควรสอนเด็กตามลำดับวัยอย่างเหมาะสม เพื่อให้เด็กรู้จักการดูแลตนเองให้ปลอดภัยได้มากขึ้นตามลำดับ โดยใช้วิธีการกำหนดข้อควบคุมและข้อจำกัดต่าง ๆ เช่น เริ่มจากอนุญาตให้เด็กไปเล่นนอกบ้านหรือที่บ้านเพื่อนได้ แต่ห้ามข้ามถนน เมื่อเด็กโตขึ้นก็อาจจะอนุญาตให้ถีบรถจักรยานเล่นในซอย ซึ่งมีรถไม่มากนัก แต่จำกัดว่าห้ามออกถนนใหญ่ เป็นต้น

4. สำหรับเด็กโตนั้นใช้การควบคุมทางอ้อม เช่น อนุญาตให้เด็กไปเที่ยวตามที่ขอได้ และให้เด็กระบุเวลาที่คิดว่าตนเองจะกลับ โดยให้ถือเป็นการรับผิดชอบของเด็ก การที่เด็กได้เรียนรู้ที่จะคิดและปฏิบัติจะทำให้เด็กเข้าใจมากขึ้นว่าตนมีความรับผิดชอบ และเกี่ยวข้องกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นรวมไปถึงการรู้จักควบคุมตนเอง ซึ่งถือเป็นกุญแจสำคัญที่จะสร้างความปลอดภัยให้แก่เด็ก และผลที่ได้มากกว่าการคุมเข้มในเรื่องอันตราย

5. การควบคุมความปลอดภัยของเด็ก จะต้องไม่ทำให้เด็กกลายเป็นคนขี้ขลาด หรือขี้กลัวไปหมด แต่จะต้องสอนให้รู้จักเผชิญหน้าและแก้ไขอันตรายที่ประสบอยู่ โดยหมั่นให้ความรู้และความมั่นใจแก่เด็ก

นอกจากนี้ ไม่ควรสอนจนกลายเป็นการควบคุมความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติของเด็ก ควรจะอนุญาตให้เด็กมีเสรีภาพที่จะสำรวจสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยคอยช่วยพัฒนาความสามารถของเด็กในการจัดการกับสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่ไม่เคยพบ อย่างไรก็ตามเสรีภาพ

ของเด็กจะต้องไม่ทำลายความเป็นระเบียบและความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น รวมทั้งไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่เด็กและผู้อื่น

6. สอนให้เด็กรู้จักการตัดสินใจที่ละน้อยอย่างเหมาะสมตามวัย โดยให้ใช้เหตุผลมากกว่าการปฏิบัติตามอารมณ์ วิธีสอน คือ เปิดโอกาสให้เด็กได้คิดและแสดงความเข้าใจของตนเอง โดยคอยแนะนำและอธิบายในสิ่งที่เด็กคิดไปไม่ถึง ไม่ควรตำหนิในสิ่งที่เด็กคิดเป็นอันขาด พยายามให้ข้อมูลและความรู้เพื่อให้เด็กเริ่มใช้วิจารณญาณโดยถูกต้องและมีเหตุผล

7. การสอนในบรรยากาศที่อบอุ่นระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก และการดูแลเรื่องความปลอดภัยอย่างสม่ำเสมอ จะช่วยให้เด็กรู้สึกว่าคุณเองนั้นมีค่า การรับรู้ในสิ่งนี้จะทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะประพฤติตนอย่างรับผิดชอบในความปลอดภัยของผู้อื่นด้วย

8. ให้เด็กมีส่วนร่วมสร้างความปลอดภัย และการป้องกันอุบัติเหตุตามความเหมาะสมของวัย และทำให้เด็กเห็นว่าการสร้างความปลอดภัยและการป้องกันอุบัติเหตุ นั้น มิใช่เรื่องที่เคร่งเครียดหากแต่ทำให้รู้สึกสบายใจ

กล่าวโดยสรุป การป้องกันโดยการสอนเด็ก ผู้ใหญ่ควรหมั่นสอนและอธิบายรวมทั้งฝึกฝนเด็กให้มีพฤติกรรมเพื่อความปลอดภัยเพิ่มมากขึ้นตามวัยและการเรียนรู้ของเด็ก เพราะเด็กยิ่งโตมากขึ้นเท่าไร พฤติกรรมของเด็กเองจะมีส่วนกำหนดความปลอดภัยของตนเองมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งเด็กจะทำได้ดีและได้มากเพียงใดอยู่ที่ได้รับการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอและถูกวิธีดังนี้คือ

1. เด็กจะไม่มีพฤติกรรมที่ปลอดภัยจากอุบัติเหตุได้เลย หากผู้ใหญ่ที่เด็กใกล้ชิด ไม่มีพฤติกรรมดังกล่าวหรือไม่เคยปฏิบัติให้เด็กเห็น

2. ความเข้าใจผิดในการสอนเด็ก ผู้ใหญ่มักจะมีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องในการสอนเด็ก คือมักคิดว่า เด็กไม่สามารถทำอะไรได้ด้วยตนเองหรือไม่ก็คิดแทนเด็กว่า เด็กมีความสามารถทางสติปัญญามากกว่าที่มีจริง ๆ การประเมินผิดทำให้มีผลต่อการสอนเด็กและมีผลต่อการเกิดอุบัติเหตุด้วย

2.2.4.4 พฤติกรรมการเล่นของเด็กวัยเรียน การเล่นมีความจำเป็นสำหรับเด็กเท่า ๆ กับความรักความอบอุ่นและอาหาร เด็กจะมีความสุขมากเมื่อได้เล่น ได้มีการเคลื่อนไหวร่างกาย ความเข้าใจของผู้ใหญ่ส่วนหนึ่งที่ว่า การเล่นเป็นการเสียเวลาไม่ได้ประโยชน์นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะการเล่นก็เป็นงานอย่างหนึ่งของเด็ก เด็กมองการเล่นของตนเองไม่ได้มีความแตกต่างกับการทำงาน (A Child Sees no Difference Between Work and play)

การเล่นเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง การเล่นที่ดีสามารถช่วยกระตุ้นพัฒนาการทุกด้านของเด็กทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม โดยผ่านจากการเล่น เด็กจะเรียนรู้ (A Child) ค้นพบ (Explores) เจริญเติบโต (Grows) ขจัดความหวาดกลัว (Rids Herself of Fears) รับรู้กับอารมณ์

ต่าง ๆ (Copes with Emotion) และสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (Makes Friends) เด็กจะเรียนรู้ตนเอง และสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่เด็กอาศัยอยู่ นอกจากการเล่นจะทำให้เกิดการเจริญเติบโตอย่างเต็มที่แล้ว ยังทำให้เกิดรูปแบบ ความคิดสร้างสรรค์ที่สลับซับซ้อน อันเป็นความต้องการของเด็ก ซึ่งแสดงออก ได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังเป็นเครื่องชี้วัดภาวะทางอารมณ์ สมอง บุคลิกภาพและสังคมของเด็กได้

การเล่นที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุ ส่วนใหญ่มักมาจากพฤติกรรมการเล่นของเด็กแต่ละวัยแต่ละ เพศ โดยเฉพาะเด็กที่มีพฤติกรรมเสี่ยง เด็กที่มีนิสัยคือร้อนเอาแต่ใจตัว ไม่ฟังคำกล่าวตักเตือนจาก ผู้ใหญ่ เด็กที่ขาดความรักความอบอุ่น เด็กก้าวร้าว พฤติกรรมเหล่านี้มักเป็นสาเหตุทำให้เด็กเกิด อารมณ์รุนแรงขณะเล่นมักขาดสติยั้งคิด ชอบใช้กำลังรุนแรง เพื่อแสดงให้เพื่อนเห็นว่าตัวเองนั้นเก่ง สามารถเป็นผู้นำกลุ่มได้ พฤติกรรมการเล่นดังกล่าวสามารถสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้ (พรทิพย์ พิษัย. 2542 : 97)

1. การเล่นที่ผู้เล่นขาดทักษะและความชำนาญ ไม่รู้จักวิธีการเล่นที่ปลอดภัย
2. ผู้เล่นขาดความระมัดระวังเท่าที่ควรในขณะที่กำลังเล่น
3. การเลือกเล่นของเล่นหรือเครื่องเล่นไม่เหมาะสมกับเพศและวัย
4. มีพฤติกรรมการเล่นที่เสี่ยงและขาด โผนชอบเลียนแบบจากอันตรายจากหนังสือดู
5. การขาดผู้ดูแลให้คำแนะนำวิธีการเล่นที่ปลอดภัยแก่เด็ก
6. การเล่นเครื่องเล่นและการใช้อุปกรณ์กีฬาที่ผิดวิธีของเด็ก
7. การเล่นที่รุนแรงและไม่สนใจสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ในบริเวณที่วิ่งเล่น

กล่าวโดยสรุป การเล่นมีความสำคัญมากสำหรับเด็ก การเล่นของเด็กขึ้นอยู่กับ ประสบการณ์ ความคิดจินตนาการ ซึ่งขึ้นอยู่กับกรอบมเลียงคุณและพฤติกรรมที่ได้รับจาก ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มและเพื่อน ถึงแม้เด็กจะไม่สามารถทำทุกสิ่งทุกอย่างได้เหมือนกับผู้ใหญ่ แต่เด็กก็สามารถเล่นเลียนแบบผู้ใหญ่ได้ นอกจากนี้เด็กแต่ละคนมีวิธีการเล่น และเลือกของเล่น แตกต่างกัน องค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญต่อการเล่น คือ ระดับสติปัญญา เด็กบางคนมีพัฒนาการทาง สติปัญญาเร็ว เฉลียวฉลาด ซึ่งเด็กสามารถเรียนรู้และฝึกหัดได้ ซึ่งหากพ่อแม่ผู้ปกครองเข้าใจและ เอาใจใส่ไม่ควรห้ามเมื่อเด็กต้องการจะเล่นหรือขอคำปรึกษา เด็กจะมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น เมื่อมีอิสระและได้เล่นกับกลุ่มเพื่อน พ่อแม่หรือผู้ใหญ่ควรให้กำลังใจ รับฟังความคิดเห็น ตักเตือน ว่าเมื่อใดไม่ควรกระทำและชมเชย เมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่ดีและต้องสอนกฎกติกาการเล่นที่ปลอดภัย ให้แก่เด็กและคอยดูแลให้ปฏิบัติตามกฎเสมอ เพื่อให้เด็กมีพฤติกรรมการเล่นที่ปลอดภัยจาก อุบัติเหตุต่าง ๆ

2.3 แนวคิดในการป้องกันอุบัติเหตุ

จากการศึกษาของ ขจรลดา เปาวรัตน์ (2542 : 19-21) ได้สรุปแนวคิดในการป้องกันอุบัติเหตุไว้ ดังนี้

1. อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นทั้งหมดสามารถจัดได้เนื่องจากเหตุต่าง ๆ ที่เกิดย่อมมีสาเหตุมาก่อน และมักจะเกิดผลของปลายเหตุ นั้น จึงควรป้องกันสาเหตุเบื้องต้นก่อน
2. การเน้นแนวทางที่จะให้คนมีการกระทำที่ปลอดภัยเป็นนิสัยไม่ทำหายน่ออุบัติเหตุไม่เสี่ยงภัยอย่างไม่ฉลาด ต้องเคารพกฎหมายหรือข้อบังคับความปลอดภัย
3. การลดอุบัติเหตุให้ได้ผลดีนั้น บุคคลควรรับผิดชอบตนเองเป็นอันดับแรก เช่น ระวัง ระวัง ไม่ประมาทเกินไป
4. รู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ตัดสินใจต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เหมาะสมรอบคอบ
5. ฝึกให้เป็นคนมีร่างกายจิตใจสมบูรณ์แข็งแรงมีประสิทธิภาพ
6. การป้องกันอุบัติเหตุ ควรรับผิดชอบร่วมกันทั้งบ้าน โรงเรียน ชุมชนและรัฐบาล

2.3.1 แนวทางในการป้องกันอุบัติเหตุ

มาตรการสากลที่ใช้ในการป้องกันอุบัติเหตุในนักเรียนประกอบไปด้วยมาตรการหลัก 3 ประการ คือ (วิจิตร บุญยโหดระ. 2536 : 25-26)

1. การให้ศึกษาอบรม (Education) คือ การให้สุศึกษาเพื่อให้นักเรียนทุกระดับชั้นมีความรู้ในการป้องกันตนเองจากอุบัติเหตุและให้เกิดจิตสำนึกของความปลอดภัย ซึ่งการให้ความรู้มีทั้งการสอดแทรกในวิชาการต่าง ๆ การสอนด้านสวัสดิศึกษา การรณรงค์อย่างต่อเนื่อง การให้ความรู้โดยใช้สื่อเป็นการปลูกให้นักเรียนตื่นตัว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมปลอดภัย โดยเฉพาะเด็กนักเรียนในระดับประถมศึกษา ลักษณะการให้สุศึกษาอาจทำได้ทั้งโดยตรงและทางอ้อมหรือให้ในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา ดังนี้ (ศรีสมร การ่อน. 2539 : 19)

- 1) การให้สุศึกษาในระบบการศึกษา (Formal Education) โดยสถาบันการศึกษาในทุกระดับตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงระดับอุดมศึกษา ดำเนินการเพื่อสร้างจิตสำนึกและความรู้เกี่ยวกับปัญหา ความรุนแรงตลอดจนสาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุในสถานศึกษา จัดหลักสูตรในการป้องกันอุบัติเหตุได้อย่างเหมาะสม จัดกิจกรรมภายในสถาบันเกี่ยวกับการควบคุมป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ เช่น การจัดประชุม อบรม จัดนิทรรศการ จัดทำโครงการรณรงค์เรื่องความปลอดภัยในสถานศึกษา หรือในโรงเรียนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เป็นต้น

2) การให้สุขศึกษานอกระบบการศึกษา (Informal Education) เป็นการเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกของความปลอดภัยโดยใช้สื่อต่าง ๆ เช่น ละครคนข่าว บทความ เสี่ยงตามสาย การโฆษณา จัดทำโปสเตอร์ แผ่นพับ การจัดโครงการรณรงค์เพื่อความปลอดภัยและการป้องกันอุบัติเหตุในที่สาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น รวมทั้งการดึงกลุ่มพลังต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลเด็กให้ตระหนักในปัญหาและความสูญเสีย เพื่อการรวมพลังร่วมมือกันหาทางแก้ไขควบคุมป้องกันปัญหาอุบัติเหตุ ปลูกฝังความคิดในการมีพฤติกรรมที่ปลอดภัย ด้วยวิธีการต่าง ๆ รวมทั้งการให้ข่าวสารข้อมูลสม่ำเสมอ เพื่อให้ทุกคนได้รับรู้ในปัญหา ความร้ายแรงและผลเสียหายที่เกิดขึ้นจากอุบัติเหตุในโรงเรียน เพื่อเตือนสติผู้ปกครองและครูให้ระมัดระวังในการดูแลเด็กให้ได้รับความปลอดภัย

2. การบังคับตามกฎหมาย (Enforcement) คือ กฎหมายที่ระบุให้บุคคลปฏิบัติ แต่การหย่อนยานในการบังคับตามกฎหมายที่ระบุทำให้มีผู้กระทำผิดมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดอุบัติเหตุเพิ่มขึ้น การบังคับตามกฎหมายอย่างเข้มงวดจะสามารถลดอุบัติเหตุลงไปได้มาก โดยการกำหนดข้อบังคับ มาตรการด้านความปลอดภัยในโรงเรียน ให้ผู้ปกครอง ครูและนักเรียน ปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในโรงเรียน

3. การวิศวกรรม (Engineering) เป็นการปรับปรุงแก้ไขทางด้านวิศวกรรมให้เหมาะสม โดยศึกษาข้อมูลจากลักษณะและสาเหตุของอุบัติเหตุที่เกิดขึ้น ทั้งสภาพอาคารเรียน สนามเด็กเล่น ห้องเรียนต่าง ๆ อีกทั้งสิ่งแวดล้อมภายในและรอบ ๆ โรงเรียน เพื่อป้องกันการเกิดอันตรายต่อนักเรียน

2.3.2 การป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน

การป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน ควรจะเน้นให้นักเรียนมีการปฏิบัติตนด้านความปลอดภัย จนเป็นนิสัย มีจิตสำนึกเสมอว่า “ปลอดภัยไว้ก่อน” ไม่ทำทายเป็นต่ออุบัติเหตุและยอมรับในกฎข้อบังคับต่าง ๆ ที่นำมาซึ่งสวัสดิภาพของส่วนรวม นอกจากนี้โรงเรียนควรจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ให้เป็นระเบียบ สะอาดและปลอดภัย หากพบว่า เครื่องมือ เครื่องใช้ และอาคารสถานที่ใดชำรุดเสียหายเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุควรรีบปรับปรุงแก้ไขให้อยู่ในสภาพดีโดยเร็ว ควรมีป้ายหรือเครื่องหมายระวังอันตรายแสดงไว้ในบริเวณที่ไม่ปลอดภัย เพื่อให้นักเรียนรู้จักระมัดระวังตนเอง ควรจัดกิจกรรมนอกหลักสูตรเกี่ยวกับการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน เพื่อให้ความรู้แก่นักเรียน นอกจากนี้ควรมีหน่วยปฐมพยาบาลเพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่เกิดอุบัติเหตุได้ทันทั่วถึง สรุปได้ว่าการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียนควรกระทำพร้อม ๆ กัน 3 ด้าน ดังนี้ (ชนวรรณ อัมสมบุญ. 2541 ; อ้างใน ธิดารัตน์ ทองเที่ยงดี . 2541 : 21-24)

1. จัดสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งในและนอกห้องเรียนให้ปลอดภัย ถูกหลักสุขาภิบาลไม่ล่อแหลมต่ออันตราย

2. จัดบริการความปลอดภัย เช่น ติดป้ายเตือน ติดเครื่องหมายระวังอันตรายไว้ในที่ ๆ เกิดอุบัติเหตุบ่อย ๆ จัดอุปกรณ์เตรียมพร้อมสำหรับการปฐมพยาบาล จัดครูเวรคอยดูแลตรวจตราความปลอดภัยให้กับนักเรียนหรือใช้อาสาสมัครนักเรียนดูแลความปลอดภัย เป็นต้น

3. จัดสอนสวัสดิศึกษาหรือให้ความรู้ด้านการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน โดยจัดสอนแทรกในทุก ๆ วิชาหรือจัดหลักสูตร จัดนิทรรศการฉายภาพยนตร์ วีดีโอ เป็นต้น

พฤติกรรมในการป้องกันการบาดเจ็บจากอุบัติเหตุในโรงเรียน จะให้ได้ผลดี ควรมีการป้องกันทั้ง 3 ขั้นตอน คือ ทำอย่างไรไม่ให้เกิดอุบัติเหตุ เมื่อเกิดอุบัติเหตุขึ้นแล้วทำอย่างไรจึงจะลดความรุนแรงของการบาดเจ็บลงได้ และเมื่อเกิดอุบัติเหตุขึ้นแล้วมีวิธีการใดบ้างที่จะช่วยให้ผู้ประสบเหตุรอดชีวิตหรือมีอาการไม่รุนแรงจนเสียชีวิตและพิการ ซึ่งการป้องกันทั้ง 3 ขั้นตอนสามารถจำแนกได้เป็นการป้องกัน 3 ระดับ ดังนี้

2.3.2.1 การป้องกันระดับปฐมภูมิ (Primary Prevention) เป็นพฤติกรรมเพื่อป้องกันมิให้เกิดอุบัติเหตุขึ้นในโรงเรียน ได้แก่

(1) นักเรียนทุกคนต้องมีจิตสำนึกที่ดีและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎความปลอดภัยอย่างเคร่งครัด ไม่ประมาทในการปฏิบัติตน ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่นตลอดเวลา

(2) บุคลากรภายในโรงเรียนเห็นความสำคัญของการป้องกันอุบัติเหตุ มีความรู้สึกร่วมในสังคมที่จะต่อต้านรังเกียจผู้กระทำผิดกฎความปลอดภัย และเป็นแนวร่วมในการผลักดันให้ปฏิบัติตามกฎความปลอดภัย

(3) กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงสาธารณสุข ควรเห็นความสำคัญของการป้องกันอุบัติเหตุ โดยกำหนดเนื้อหาในหลักสูตรการสอนมีการพัฒนาสื่อการสอนโดยใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ เน้นถึงการนำไปใช้ และทำให้นักเรียนเกิดความปลอดภัยขณะอยู่ในโรงเรียน

กล่าวโดยสรุปการป้องกันปฐมภูมินี้เน้นการปลูกจิตสำนึกที่ดีของเด็กและผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดอุบัติเหตุของเด็กในโรงเรียน

2.3.2.2 การป้องกันระดับทุติยภูมิ (Secondary Prevention) เป็นพฤติกรรมเพื่อป้องกันการบาดเจ็บหรืออันตรายต่อร่างกายและชีวิตหากเกิดอุบัติเหตุขึ้น ดังนี้

(1) นักเรียนมีการปฏิบัติตนที่ถูกต้องต่อการป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน ได้แก่ การเล่นเกมต่าง ๆ ที่อาจทำให้เกิดอันตรายได้อย่างปลอดภัย หลีกเลี่ยงการเล่นในสถานที่ที่เสี่ยงต่อ

การเกิดอุบัติเหตุ แก่ไขสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ปลอดภัยจากอุบัติเหตุ และการปฏิบัติตามกฎความปลอดภัย

(2) บุคลากรภายในโรงเรียนมีพฤติกรรมร่วมที่จะต่อต้านผู้กระทำผิดกฎความปลอดภัยและเป็นแนวร่วมในการผลักดันให้ปฏิบัติตามการป้องกันต่าง ๆ

(3) ครูและนักเรียนมีการเข้มงวดกวดขันต่อผู้กระทำผิดอย่างเคร่งครัด

การป้องกันระดับทุติยภูมิเป็นการเน้นด้านการปฏิบัติตามกฎเพื่อความปลอดภัยเป็นหลัก

2.3.2.3 การป้องกันระดับตติยภูมิ (Tertiary Prevention) เป็นพฤติกรรมกรรมการป้องกันเพื่อช่วยให้ผู้ประสบอุบัติเหตุรอดชีวิตและมีอาการไม่รุนแรงมากขึ้นจนถึงขั้นเสียชีวิตหรือพิการ โดยกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้รับผิดชอบ ได้แก่

(1) การให้ความรู้ การฝึกอบรมต่อครูอนามัย ผู้นำนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนด้านการช่วยเหลือปฐมพยาบาล การนำส่งที่ปลอดภัยและช่วยชีวิตผู้บาดเจ็บขั้นต้น

(2) การจัดทำและซ้อมแผนปฏิบัติการเมื่อเกิดอุบัติเหตุที่มีความรุนแรงและสาธารณสุขประจำหน่วยงาน ท้องที่และจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ

(3) การจัดตั้งระบบการให้บริการการแพทย์ฉุกเฉิน (EMS) ก่อนถึงโรงพยาบาล (Pre - Hospital Care) โดยกระทรวงสาธารณสุขร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเป็นผู้ดำเนินการตามแผนงานด้านการแพทย์ฉุกเฉิน กรมการแพทย์และโครงการป้องกันลดอุบัติเหตุและบรรเทาสาธารณภัย กรมการแพทย์ กิจกรรมของคณะกรรมการประสานนโยบายและแผนปฏิบัติการด้านอุบัติเหตุและสาธารณสุขทางการแพทย์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อประสานนโยบายและดำเนินการด้านภัยพิบัติในทางการแพทย์ อันประกอบด้วย การกำหนดนโยบายและการประสานงาน การสื่อสาร การช่วยเหลือเครื่องมือทางการแพทย์และเวชภัณฑ์ทางการแพทย์ การเคลื่อนย้าย การส่งต่อผู้ป่วย ตลอดจนการใช้ยานพาหนะในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยระยะทางไกล ๆ และแพทย์ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่ต้องการ กล่าวคือ เป็นการเน้นวิธีการปรับเปลี่ยนการปฏิบัติเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงเกิดขึ้น

2.4 เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนสร้างเสริมความปลอดภัย

โรงเรียนสร้างเสริมความปลอดภัย (อดีตคดี ผลิตผลการพิมพ์ และ ชฎาพร สุขศิริวรรณ. 2546 : 1-9) เป็นกระบวนการการพัฒนาทางด้านความปลอดภัยของโรงเรียน เพื่อสร้างเสริมความปลอดภัยและขยายความรู้สู่ครอบครัวและชุมชน โดยกระบวนการดังกล่าวเป็น

กระบวนการพัฒนาตนเองในโรงเรียนโดยหลักการเบื้องต้น 3 ประการ ของโรงเรียนสร้างเสริมความปลอดภัยมีดังนี้

1. เน้นที่การพัฒนากระบวนการพัฒนาตนเองมากกว่าการถูกกำหนดด้วยมาตรฐานทางเทคนิคที่ตายตัวจากหน่วยงานภายนอก
2. การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพทางสังคมและทรัพยากรของโรงเรียนในการสร้างความปลอดภัยภายในโรงเรียน
3. สร้างกระบวนการสนับสนุนเพื่อสร้างความต่อเนื่อง โดยการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มภายนอกโรงเรียนเช่น หน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนา เป็นต้น

จากหลักการเบื้องต้น 3 ประการ นำมาสร้างเป็นแนวทางในการดำเนินงานและตรวจสอบเพื่อเป็นโรงเรียนปลอดภัย 13 ประการ ดังนี้

1. โรงเรียนจะต้องดำเนินการป้องกันการบาดเจ็บโดยความสนใจของโรงเรียนเอง มีการรับรู้และความตระหนักในปัญหาของตน มีการจัดตั้งกลุ่มผู้มีส่วนร่วมและสนใจ ซึ่งประกอบด้วย ครู นักเรียน ผู้ปกครอง
2. โรงเรียนจะต้องสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานองค์กรภายนอกในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาการบาดเจ็บ สร้างความปลอดภัยได้รอบด้านโดยกลุ่มสหวิชาชีพ
3. โรงเรียนจะต้องดำเนินกิจกรรมป้องกันการบาดเจ็บและสร้างเสริมความปลอดภัย ทั้งบาดเจ็บโดยไม่ตั้งใจ (Unintentional Injuries) และการบาดเจ็บโดยตั้งใจ (Intentional Injury) ในทุกกลไกของการบาดเจ็บ ตามลำดับความสำคัญของปัญหา
4. โรงเรียนจะต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษกับกลุ่มเสี่ยง เช่น เด็กในครอบครัวยากจนเด็กพิการเด็กเล็ก เป็นต้น
5. มีการสร้างระบบการเฝ้าระวังการบาดเจ็บที่จะนำไปสู่ประโยชน์แก่โรงเรียนได้ดังนี้
 - โรงเรียนใช้ในการประเมินขนาดของปัญหาคือ อุบัติการณ์ (Incidence) ของการบาดเจ็บแบบต่างๆ
 - ค้นหาสาเหตุของปัญหานั้น คือ ปัจจัยเสี่ยงของการบาดเจ็บแบบต่างๆ (Risk Factors) ทั้งบุคคลเสี่ยง พฤติกรรมเสี่ยง สิ่งแวดล้อมเสี่ยง และผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง
 - ใช้ในการประเมินผลการดำเนินงานต่าง ๆ ของชุมชนในการป้องกันการบาดเจ็บ (Evaluation for Intervention Program)
 - นำเรื่องราวการบาดเจ็บแต่ละราย (Story of Injury Events) มาเผยแพร่แก่ประชาชนในชุมชนตนเองและชุมชนปลอดภัยอื่น ๆ เพื่อเป็นบทเรียนที่มีคุณค่า นำไปสู่การสร้างจิตสำนึกในการป้องกันการบาดเจ็บแก่เด็กในโรงเรียนอื่น

6. มีระบบการสำรวจความปลอดภัยในสิ่งแวดล้อม (Safety Round) และพฤติกรรมเสี่ยง (Risk Behavior Monitoring) ในโรงเรียนและนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลการบาดเจ็บจากระบบการเฝ้าระวังเพื่อวางแผนแก้ไขต่อไป

7. มีการต่อต้านสิ่งแวดล้อมเสี่ยงและพฤติกรรมเสี่ยง คือ

-ต่อต้านผลิตภัณฑ์เสี่ยง (Hazardous Product) และสิ่งแวดล้อมอันตราย (Hazardous Environment) ที่ก่อให้เกิดการบาดเจ็บ เช่น ปีนอัตรนม เครื่องเล่นสนามที่ไม่ได้มาตรฐาน การสร้างถนนในโรงเรียนโดยไม่มีทางเท้า การสร้างแหล่งกักเก็บน้ำโดยไม่มีรั้วกั้น สารเคมีหรือมลพิษอื่น ๆ ในชุมชนรอบโรงเรียน

-ต่อต้านพฤติกรรมอันตราย (ทั้งผู้ใหญ่และเด็กนักเรียน) อันจะนำไปสู่การบาดเจ็บในเด็กนักเรียน เช่น เมาแล้วขับ ไม่ใส่หมวกนิรภัย นำเด็กนั่งตักขณะขับรถยนต์ เป็นต้น

8. มีการสนับสนุนการใช้อุปกรณ์เสริมความปลอดภัยต่าง ๆ เช่น หมวกนิรภัย ที่นั่งพิเศษสำหรับเด็กในรถยนต์และรถจักรยานยนต์ อุปกรณ์ชูชีพ เครื่องตรวจจับควันไฟ เครื่องตัดไฟอัตโนมัติ เป็นต้น

9. มีระบบการฝึกอบรม การสอน หรือการเผยแพร่ความรู้ต่อกันในโรงเรียนในเรื่องของการป้องกันการบาดเจ็บในเด็ก การปฐมพยาบาล การปฏิบัติการณ์กู้ชีพเบื้องต้น

10. มีการเตรียมพร้อมรับภาวะฉุกเฉินต่าง ๆ ในโรงเรียน เช่น การตอบสนองต่ออัคคีภัย การจัดการระบบการรักษาพยาบาลฉุกเฉินในโรงเรียน และการส่งต่อ เป็นต้น

11. สามารถดำเนินการระยะยาวโดยใช้ทรัพยากรปกติ งบประมาณปกติที่โรงเรียนต้องบริหารอยู่แล้ว เพียงแต่ใช้ให้มีคุณค่าและให้เป็นประโยชน์ต่องานสร้างเสริมความปลอดภัย

12. มีการประเมินภายในโดยกำหนดตัวชี้วัดความปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนเพื่อใช้เป็นตัววัดผลการดำเนินงาน

13. มีการรวบรวมความรู้ ประสบการณ์ที่ได้จากการดำเนินงานในโรงเรียนเผยแพร่สู่โรงเรียนอื่น เพื่อขยายผลให้เกิดการดำเนินงานสร้างเสริมความปลอดภัยในเด็กในระดับชาติ

2.4.1 การเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความปลอดภัยให้แก่เด็กในโรงเรียน

โดยทั่วไปโรงเรียนส่วนใหญ่ได้ยึดแนวการสอนโดยให้ความรู้ตามหลักสูตรขั้นพื้นฐานในเรื่องของความปลอดภัยและการป้องกันอุบัติเหตุต่าง ๆ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2535)

การให้ความรู้ขั้นพื้นฐาน ความรู้ที่ทำให้บุคคลอยู่อย่างเป็นสุข สุขวิทยา สุขลักษณะ สวัสดิศึกษา ความแข็งแรงของร่างกายและจิตใจตลอดจนการอยู่ร่วมในสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่บรรจุ

ไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนระดับชั้นประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้

ครูที่อยู่ในกลุ่มสาระวิชาสุขศึกษาและพลานามัย จะเป็นผู้สอนเกี่ยวกับการป้องกันอุบัติเหตุ ในสถานศึกษา ส่วนครูที่อยู่กลุ่มกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจะสอนเกี่ยวกับหลักสูตรการปฐมพยาบาล เบื้องต้นและการกู้ชีวิตผู้ที่ได้รับบาดเจ็บ พร้อมทั้งโรงเรียนได้จัดส่งครูและนักเรียนไปอบรม หลักสูตรการปฐมพยาบาลและความรู้เพื่อสุขภาพที่สภากาชาดไทยจัดขึ้นในทุกปี ในปัจจุบัน หลักสูตรประถมศึกษาฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ได้บรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการป้องกันอุบัติเหตุไว้ใน ชั้นประถมศึกษาทุกระดับชั้น โดยอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่เน้นการป้องกันอุบัติเหตุ ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเสริมสร้างป้องกันรักษาสุขภาพกายมีทักษะในการ สังเกตรู้เหตุผลสรุปเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้อง (กระทรวงศึกษาธิการ. 2535 : 39)

2.4.2 บทบาทของงานอนามัยโรงเรียน

งานอนามัยโรงเรียนเป็นงานบริการทางด้านสุขภาพของนักเรียน โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนทุกคนมีสุขภาพดี สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจอารมณ์เปิดบริการให้กับนักเรียนด้านการปฐมพยาบาล เบื้องต้น การดูแลผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บไข้เล็กน้อย การอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการให้ภูมิคุ้มกัน โรคติดต่อ โดยประสานงานกับหน่วยงานสาธารณสุขและโรงพยาบาลใกล้เคียงกับโรงเรียน

จากมาตรฐานการศึกษาเกี่ยวกับงานอนามัยโรงเรียนจะตรงกับมาตรฐานที่ 10 คือ ต้องการให้ผู้เรียนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีและตรงกับตัวบ่งชี้ที่ 4 เพื่อให้เด็กรู้จักระมัดระวังป้องกันตนเองไม่ให้เกิดอุบัติเหตุต่างๆได้ในขณะที่อยู่โรงเรียน (คู่มือมาตรฐานการศึกษา. 2542 : 10) ซึ่ง ผู้รับผิดชอบงานส่วนพยาบาลอนามัยโรงเรียนของโรงเรียนคือ ครูพยาบาล โดยมีหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้

- (1) ประเมินสถานภาพทางด้านสุขภาพอนามัยของนักเรียน และบุคลากรอื่น ๆ ภายในโรงเรียน
- (2) จัดสถานที่เพื่อการปฐมพยาบาลและพักผ่อนสำหรับนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน ตามสภาพแวดล้อมและความจำเป็น
- (3) จัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ในการปฐมพยาบาลพร้อมที่จะใช้ได้ทันที
- (4) ให้การปฐมพยาบาลแก่นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนเมื่อเจ็บป่วย หรือได้รับอุบัติเหตุตามนโยบายของโรงเรียน
- (5) ส่งต่อผู้ป่วยที่มีอาการหนักเกินขีดความสามารถของเจ้าหน้าที่พยาบาลจะดำเนินการรักษาต่อไป โดยจะเป็นผู้ประสานงานในการนำส่งโรงพยาบาลพร้อมทั้งรายงานให้ผู้บริหารทราบ

- (6) ดำเนินการให้มีการควบคุมและป้องกันการระบาดของโรคติดต่อ และเชื้อโรคต่าง ๆ พร้อมแนะนำช่วยเหลือในการจัดสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ
- (7) แนะนำส่งเสริมและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับสุขภาพจิต รวมทั้งการแก้ไขปัญหาในด้านอารมณ์
- (8) ให้ความรู้แก่นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัย ทั้งส่วนบุคคลและชุมชน เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ จัดบอร์ดนิทรรศการ
- (9) จัดทำบัตรบันทึกสุขภาพหรือระเบียบสุขภาพตามแบบที่กำหนดของกระทรวง
- (10) คู่มือรักษาห้องพยาบาลให้สะอาดถูกสุขลักษณะอยู่เสมอ
- (11) ติดต่อประสานงานกับครูประจำชั้น ในกรณีที่นักเรียนเจ็บป่วยหนัก ต้องไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล หรือประสบอุบัติเหตุ เพื่อที่ครูประจำชั้นจะได้แจ้งให้ผู้ปกครองทราบ
- (12) ปฏิบัติงานทางวิชาการ การพยาบาล เช่น ค้นคว้าหาความรู้เพื่อปรับปรุงการพยาบาล
- (13) จัดทำแผนสถิติ และ โครงการของงานพยาบาลในแต่ละปีการศึกษาและปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

2.5 การวิจัยแบบมีส่วนร่วมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยประเภทหนึ่ง ที่พัฒนามาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยปรัชญาคุณลักษณะ และวิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมสอดคล้องกับปรากฏการณ์ ที่งานวิจัยนี้ตรงที่ต้องการแสวงหาความรู้และแนวทางในการป้องกันอุบัติเหตุแก่เด็กในโรงเรียน ที่เน้นศักยภาพของเด็กนักเรียนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครู ทั้งนี้ ผู้วิจัยถือว่า วิธีการแสวงหาความรู้แบบนี้สามารถสร้างความรู้ใหม่ ๆ ได้จากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยสามารถเข้าใจและตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้งผู้ร่วมวิจัยยังมีโอกาสในการร่วมแสดงการวิเคราะห์ปัญหา ค้นหาปัญหา วางแผนแก้ไขปัญหาเหล่านั้น จัดเวทีในการสะท้อนคิด เพื่อประเมินผลและรับฟังข้อสะท้อนคิด เพื่อประเมินผลที่ได้จากการดำเนินการครั้งนี้ แล้วนำมาพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพของปัญหาในด้านการป้องกันอุบัติเหตุภายในโรงเรียนราชินี ทั้งนี้ กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นยังช่วยให้ผู้ร่วมวิจัยตระหนักและเข้าใจศักยภาพของตน จนทำให้เชื่อมั่นจากความรู้ที่มีอยู่ภายในตนได้เป็นอย่างดี (Guerrero, 1995) ดังนั้น การวิจัยแบบมีส่วนร่วมจึงสามารถทำให้ผู้ปกครอง ครูและนักเรียนในโรงเรียน และผู้วิจัยเกิดกระบวนการเรียนรู้มีการสร้างกระบวนการคิดเป็นของตนเอง ใช้ความรู้ของตนในการพัฒนารูปแบบการป้องกันอุบัติเหตุที่เกิดแก่เด็กในโรงเรียนได้อย่างเต็มศักยภาพ สามารถมองสถานการณ์ของการเกิดอุบัติเหตุภายในโรงเรียนได้อย่างชัดเจนขึ้น

ด้วยความเข้าใจและตระหนักถึงปัญหา ซึ่งต้องร่วมมือกันใช้ศักยภาพในการจัดการปัญหา เพื่อหาแนวทางในการป้องกันอุบัติเหตุมิให้เกิดแก่เด็กนักเรียนได้ด้วยตนเอง

2.5.1 ลักษณะของการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูล หรือผู้ร่วมวิจัยตลอดกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ นั่นคือ การมีส่วนร่วมของนักเรียน ผู้ปกครองและครู ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องต่อการป้องกันอุบัติเหตุโดยตรง ซึ่งการวิจัยจะเชื่อในข้อมูลหรือความรู้ที่ได้จากประสบการณ์หรือวิถีคิดของผู้ร่วมวิจัยว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและเชื่อถือได้ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของงานวิจัย สามารถทำให้ผู้ร่วมวิจัยได้แสดงศักยภาพของตน เรียนรู้ศักยภาพของตนเอง ตระหนักถึงศักยภาพที่มีอยู่และเชื่อมั่นในศักยภาพของตน ที่จะจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยกระบวนการคิดเอง ทำเองลงมือปฏิบัติ เพื่อประเมินผลสู่การวางแผนใหม่ให้เหมาะสม ซึ่งเชื่อว่าการวิจัยแบบมีส่วนร่วมสามารถได้ความรู้ใหม่ หรือได้กระบวนการเรียนรู้ที่เป็นไปตามวิถีคิดวิสัยมองของผู้ที่เกี่ยวข้องต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก (Streubert and Carpenter, 1999) เพื่อช่วยกันแก้ไข ปัญหาช่องว่างของความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่ในคนกับความรู้ทางวิชาการ

ดังนั้น ลักษณะของการวิจัยแบบมีส่วนร่วมจึงประกอบด้วย การค้นหาปัญหา เพื่อให้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงปัญหาของการมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย อีกทั้งธรรมชาติของกระบวนการเรียนรู้จากงานวิจัยโดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) การค้นหาปัญหาเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และตระหนักถึงปัญหาเป็นกระบวนการระยะแรกที่สำคัญของการวิจัยแบบมีส่วนร่วมที่ต้องค้นหาพร้อมกัน โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ตรวจสอบปรากฏการณ์ของปัญหาอย่างครอบคลุม ให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ตามความเชื่อและสามารถสร้างความตระหนักถึงปัญหา รับรู้ถึงปัญหาที่มีสามารถระบุปัญหาที่เกิดขึ้นได้และเข้าใจธรรมชาติของปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง

(2) การมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเป็นกระบวนการหลักที่จะช่วยให้การวิจัยแบบมีส่วนร่วมสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกระยะของกระบวนการ ซึ่งผู้วิจัยควรมีบทบาทของผู้ช่วยเหลือ เป็นที่ปรึกษา เป็นผู้ร่วมงาน เป็นสื่อกระตุ้น ให้เกิดความคิดวิเคราะห์ ถึงประเด็นตามกระบวนการวิจัย ตั้งแต่วิเคราะห์ปัญหาของตนเอง วิเคราะห์สถานการณ์ ซึ่งประเด็นปัญหา วางแผนแก้ไขปัญหา วางแผนปฏิบัติการลงมือปฏิบัติสะท้อนคิดเพื่อปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยต้องส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเองได้ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะส่งผลให้เกิดความยั่งยืนได้

(3) ธรรมชาติของกระบวนการเรียนรู้จากงานวิจัย เนื่องจากธรรมชาติของการวิจัยแบบมีส่วนร่วม คือ การเรียนรู้ร่วมกันดังตัวอย่าง เช่น การหาแนวทางป้องกันอุบัติเหตุให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนราชินี โดยเริ่มตั้งแต่ตัวเด็กนักเรียน ผู้ปกครอง ครู ผู้บริหารโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูเด็ก ต้องช่วยกันวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาและสาเหตุที่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุแก่เด็กในโรงเรียน มีการนำข้อมูลที่ได้มาสนทนากลุ่ม เพื่อมองหาสาเหตุของปัญหาที่ชัดเจน ทุกฝ่ายต้องเห็นศักยภาพของตนเองและผู้เกี่ยวข้อง มีการวางแผนแก้ไขปัญหา มีการสะท้อนคิดข้อมูลที่ได้ ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้เก็บข้อมูลจากวิธีการของทุกคนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์แล้วเสนอให้แต่ละกลุ่มสะท้อนคิดร่วมแสดงความคิดเห็นของข้อมูลที่ได้ให้แก่ผู้ร่วมวิจัยรับทราบและให้ข้อคิดเห็นร่วมกัน

ดังนั้น เมื่อได้ทำการวิเคราะห์สถานการณ์ของปัญหาในเบื้องต้นจนมีความชัดเจนแล้ว จึงนำเข้าสู่กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ การสังเกต การวางแผน การปฏิบัติ และการสะท้อนคิด โดยจัดกระบวนการทั้ง 4 ขั้นตอน ปรับแผนไปเรื่อย ๆ ในลักษณะของวงจรจนกว่าจะถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับที่ต้องการหรือจนลงตัว ทั้งนี้ การวิเคราะห์สถานการณ์ของปัญหาอาจอยู่ในระยะแรกของการสังเกตที่ใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้การวางแผนในกระบวนการต่อไป เกิดความครอบคลุมมากที่สุด

2.5.2 วิธีการทำงานของการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

วิธีการทำงานตามกระบวนการทางการวิจัยแบบมีส่วนร่วม สามารถตอบสนองต่อแนวคิดและหลักการของการวิจัยแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมทำให้ผู้ร่วมวิจัยและผู้วิจัยเกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน ให้มีความสำคัญกับผลและความรู้ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยใช้การเก็บข้อมูลแบบใหม่ที่ให้การยอมรับเพิ่มขึ้นอย่างผสมผสานกันอีกทั้งยังต้องการให้เกิดความรู้ และมีคุณค่าแก่ประสบการณ์ของผู้ปกครอง ครู และนักเรียน ซึ่งจะเป็นการสร้างความรู้และการปฏิบัติโดยตรงกับกลุ่ม จากการวิจัยและเสริมสร้างพลังอำนาจ ให้กลุ่มคนดังกล่าว โดยผ่านกระบวนการสร้างและใช้ความรู้ของตน (Reason and Bradury, 2001) และร่วมกันจัดกระบวนการเรียนรู้บนพื้นฐานความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เนื่องจากผู้วิจัยจะต้องทำงานร่วมกับผู้ปกครอง ครู และนักเรียน เพื่อพัฒนารูปแบบการป้องกันอุบัติเหตุที่เกิดในนักเรียนโรงเรียนราชินี โดยที่กระบวนการเรียนรู้ในการวิจัยแบบมีส่วนร่วม สามารถสะท้อนความรู้ และการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

2.5.3 ผลการศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วม ได้มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

การศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วมได้มีผู้ศึกษาไว้หลายรูปแบบ แต่ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันอุบัติเหตุในเด็กโดยตรงคือ การศึกษาของ วานิดา อรุณภักดิ์ (2546) โดยศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนา กลุ่มช่วยเหลือตนเองของผู้ดูแลเด็ก เพื่อป้องกันอุบัติเหตุในบริเวณที่อยู่อาศัยให้แก่เด็กวัยก่อนเรียน ภายใต้นโยบายของการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการวิเคราะห์ ปัญหาอย่างเป็นระบบ ตามแบบจำลอง PRECEED – PROCEED แบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ระยะ คือ การวิเคราะห์ปัญหาสถานการณ์การบาดเจ็บ การศึกษาการรับรู้ของผู้ดูแลเด็ก บทบาทของผู้มีส่วน ได้ส่วนเสีย กระบวนการพัฒนากลุ่มช่วยเหลือตนเองและการประเมินผล ผลการวิจัย พบว่า ครั้งหนึ่งของเด็กวัยก่อนเรียนเกิดการบาดเจ็บในบริเวณที่อยู่อาศัย โดยมีอุบัติการณ์ 4.5 ครั้งต่อคน ต่อปี ปัจจัยที่สัมพันธ์กับจำนวนครั้งของการบาดเจ็บอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ พฤติกรรมเสี่ยงของเด็ก สถานภาพสมรสของผู้ดูแลเด็ก สิ่งแวดล้อมเสี่ยงและผลิตภัณฑ์อันตราย การพัฒนากลุ่มช่วยเหลือ ตนเองประกอบด้วย ขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน คือ การก่อตัวของกลุ่ม การพัฒนากิจกรรมกลุ่ม การ ขยายตัวของกิจกรรมกลุ่มและการดำเนินการกลุ่มด้วยตนเองอย่างอิสระ กิจกรรมกลุ่มที่เกิดขึ้น จำแนกเป็น 3 ลักษณะ คือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้ดูแลเด็ก กิจกรรมเพื่อลดความเสี่ยงของ ผลิตภัณฑ์ และกิจกรรม เพื่อลดอันตรายของสิ่งแวดล้อม กลุ่มช่วยเหลือตนเองที่พัฒนาขึ้นมีผลต่อ พฤติกรรมป้องกันการบาดเจ็บ ของผู้ดูแลเด็ก สิ่งแวดล้อมเสี่ยง ผลิตภัณฑ์ที่เป็นอันตรายและ การบาดเจ็บในบริเวณที่อยู่อาศัยของเด็กวัยก่อนเรียน

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดอุบัติเหตุในโรงเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดอุบัติเหตุส่วนใหญ่ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณที่ทำให้ทราบตัว แปรที่เกี่ยวข้องกับการเกิดอุบัติเหตุในนักเรียน สาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุในนักเรียน ซึ่ง สามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ มีดังนี้

นิภา มนูญปิฎ และ คณะ (2522 : 57-92) ได้วิจัยเกี่ยวกับอุบัติเหตุในโรงเรียนซึ่งเลือก แบบเจาะจง (Purposive - Sampling) ของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดกรมสามัญที่อยู่ในเขต การศึกษา 6 จำนวน 7 แห่ง พบว่า มีนักเรียนได้รับอุบัติเหตุ ประมาณ ร้อยละ 4 ของนักเรียน ทั้งหมด และพิการ ร้อยละ 2 ของนักเรียนที่ได้รับบาดเจ็บทั้งหมด เป็นชายมากกว่าหญิง ส่วนใหญ่ อยู่ในวัย 10-11 ปี มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 2 - 3 คน บิดามารดาจบการศึกษาระดับประถมศึกษา และประกอบอาชีพค้าขาย นักเรียนผู้ประสบเหตุเคยได้รับคำแนะนำสั่งสอนเรื่องความปลอดภัยจาก ครูมากที่สุด สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เช่น สภาพอาคารจำนวนห้องน้ำ ห้องส้วม จำนวนอ่างล้างมือ

มีความปลอดภัยต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน อุบัติเหตุส่วนใหญ่เกิดขึ้นที่สนามและห้องเรียน พลัดตก หกล้มเกิดมากเป็นอันดับ 1 รองลงมา คือ ของมีคมบาด นักเรียนที่บาดเจ็บ ร้อยละ 79 มีความรู้เรื่อง อุบัติเหตุในระดับที่ดีพอใช้

พิพัฒน์ ชูรเวช และ นพมาศ ชูรเวช (2523 : 7-17) ศึกษาเกี่ยวกับอุบัติเหตุในโรงเรียน ระดับประถมศึกษาของกรุงเทพมหานคร 10 แห่ง ในปีการศึกษา 2523 โดยเก็บข้อมูลในเด็กอายุ 6-12 ปี จำนวน 855 คน พบว่า นักเรียนชายประสบอุบัติเหตุมากกว่านักเรียนหญิงประมาณ 2 เท่า อุบัติเหตุประเภทพลัดตก หกล้มพบมากที่สุด ร้อยละ 47.9 รองลงมา ของมีคมบาดมือ ร้อยละ 16.2 เหยียบของมีคม ร้อยละ 10.2 และทำร้ายร่างกาย ร้อยละ 5.7 เดือนที่เกิดอุบัติเหตุมากที่สุด คือ เดือน พฤษภาคมและเดือนมิถุนายน รองลงมา คือ เดือนกันยายนจนถึงธันวาคม บาดแผลส่วนใหญ่เป็น บาดแผลถลอกหรือผิวหนังฉีกขาด

อำไพ หวังไพโรจน์ (2527 : ก-ข) ได้ศึกษาตัวแปรที่มีผลต่อการเกิดอุบัติเหตุในโรงเรียน ประถมศึกษาของปีการศึกษา 2527 สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่านักเรียนชายได้รับอุบัติเหตุร้อยละ 67.9 นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 เกิดอุบัติเหตุมากที่สุด ร้อยละ 42.4 ชนิดของอุบัติเหตุ ที่พบมากที่สุด คือ หกล้ม ตกจากที่สูง ร้อยละ 38 สาเหตุของอุบัติเหตุเกิดจากพฤติกรรมและนิสัยที่ไม่ปลอดภัยของนักเรียนมากที่สุด ร้อยละ 57.9 รองลงไป คือ การขาดทักษะ ร้อยละ 12.9 ลักษณะ บาดแผลที่พบมากที่สุด คือ แผลถลอก ร้อยละ 37.9 ผลของอุบัติเหตุทำให้พิการชั่วคราว ร้อยละ 2.3

ปรีชา วิหคโต และคณะ (2540 : ข-ค) ได้วิเคราะห์ลักษณะสาเหตุและแนวทางการป้องกัน อุบัติเหตุในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร หรือ ครู ประจำชั้นและผลการตอบแบบสอบถามของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการศึกษาแห่งชาติจำนวน 30 โรงเรียนผลที่ได้จากการศึกษา พบว่า อุบัติเหตุที่เกิดมากที่สุด ร้อยละ 66.2 คือ หกล้ม ช่วงเวลาที่เกิดมากที่สุด ร้อยละ 43.4 คือ หลังเลิก เรียน สถานที่เกิดมากที่สุด ร้อยละ 32.5 คือ บริเวณสนามกีฬาและห้องเรียน ส่วนของร่างกายที่ได้รับบาดเจ็บมากที่สุด ร้อยละ 54.4 คือ เข่าและนิ้วมือ

อดิศักดิ์ ผลิตผลการพิมพ์ และ คณะ (2546 : 5-7) ได้ศึกษาการบาดเจ็บของเด็กจากเครื่อง เล่นในสนามเด็กเล่นปีละ 34,075 ราย การบาดเจ็บนี้เกิดกับเด็กอายุ 5-12 ปี เกิดจากชิงช้า ร้อยละ 33 การบาดเจ็บที่รุนแรง และพบบ่อย คือ กระดูกหักของแขน หรือข้อมือและการบาดเจ็บที่ศีรษะจาก การตกหรือกระแทก สถานที่เกิดเหตุพบในโรงเรียนและในสนามเด็กเล่น การเสียชีวิตของเด็ก ส่วนใหญ่เกิดจากเครื่องเล่นล้มทับ

การดำเนินงานโรงเรียนสร้างเสริมความปลอดภัยระดับประถมศึกษา 5 แห่ง (2546 : 3-4) ในกรุงเทพมหานคร ผลสำรวจอุบัติเหตุการบาดเจ็บของเด็กนักเรียนก่อนการดำเนินงานโรงเรียน

ปลอดภัยการบาดเจ็บของเด็กที่เกิดขึ้นในโรงเรียนเกิดจากพฤติกรรมเสี่ยงของเด็ก และสิ่งแวดลอมภายในโรงเรียน ลักษณะการบาดเจ็บ ส่วนใหญ่เกิดจากการพลัดตกหกล้มเองหรือชนกับผู้อื่นแล้วล้มโดยไม่ตั้งใจและไม่มีความสัมพันธ์กับผลิตภัณฑ์ใด ๆ อันดับสองเกิดจากการกระทำโดยผู้อื่น เช่น การผลัก การชกต่อยหรือการทำร้ายด้วยอุปกรณ์ต่าง ๆ โดยสาเหตุทั้งสองเกิดจากพฤติกรรมมากกว่าสิ่งแวดลอม ผลิตภัณฑ์ที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเกิดอุบัติเหตุของเด็กได้แก่ บันได โต๊ะเก้าอี้ รถ และมิด โดยเฉพาะมิดที่ใช้เหลาดินสอ

การบาดเจ็บส่วนใหญ่เกิดในห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ อันดับรองคือการบาดเจ็บที่เกิดตรงบริเวณที่เล่น ที่ออกกำลังกาย เช่น สนามกีฬา สนามเด็กเล่น สนามหญ้า สวนหย่อม สระว่ายน้ำ อันดับสามเกิดในบริเวณโครงสร้างตึกเรียน เช่น บันได ระเบียงและพบว่าเวลาพักกลางวันเป็นเวลาที่มีโอกาสเกิดการบาดเจ็บมากที่สุดและอันดับรองเป็นเวลาในระหว่างการเรียนการสอน

บาดแผลส่วนใหญ่เป็นบาดแผลถลอก ฟกช้ำ บาดแผลฉีกขาด บาดแผลที่มึนแวม ซึ่งไม่รุนแรงตำแหน่งที่เกิดมักเป็นที่แขนขา รองลงมา ได้แก่ ศีรษะ ใบหน้า ฟัน ตา และร้อยละ 76 ของการบาดเจ็บสามารถให้การพยาบาลในโรงเรียนได้ ร้อยละ 24 ต้องนำส่งหน่วยรักษาพยาบาลภายนอก แต่เมื่อโรงเรียนทั้ง 5 แห่งดังกล่าว ได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนปลอดภัยพบว่าอัตราการเกิดอุบัติเหตุในโรงเรียนลดลง

บุษยรัต รุ่งสาคร (2547) ได้รวบรวมข่าวในรอบปีที่เกี่ยวข้องกับอุบัติเหตุ ซึ่งเกิดกับเด็กในโรงเรียนจากเครื่องเล่นสนามอุปกรณ์กีฬา จนทำให้เด็กได้รับบาดเจ็บ เสียชีวิตจำนวนหลายราย เช่น กรณีนักเรียนชั้น ป.2 ถูกชิงช้าในโรงเรียนล้มทับศีรษะเสียชีวิต เหตุเกิดที่จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งนักเรียนชั้น ป.1 ถูกเครื่องเล่นปีนป่ายล้มกระแทกหน้าอกบาดเจ็บสาหัสเหตุเกิดในโรงเรียน ส่วนจังหวัดจันทบุรี พบว่า นักเรียนชั้น ป.5 ถูกแป้นบาสเกตบอลในโรงเรียนล้มทับศีรษะเสียชีวิต สำหรับจังหวัดศรีสะเกษ นักเรียนชั้น ป.4 ปีนแป้นบาสในโรงเรียนถูกแป้นบาสล้มใส่ศีรษะและเสียชีวิต นักเรียนชั้น ป.3 ศีรษะกระแทกกับแป้นบาสในโรงเรียนเลือดคั่งในสมองเสียชีวิตที่จังหวัดเชียงใหม่ และนักเรียนชั้น ม.3 โหนประตูปูตบอลถูกประตูปูตบอลทับเสียชีวิตที่จังหวัดอุดรธานี

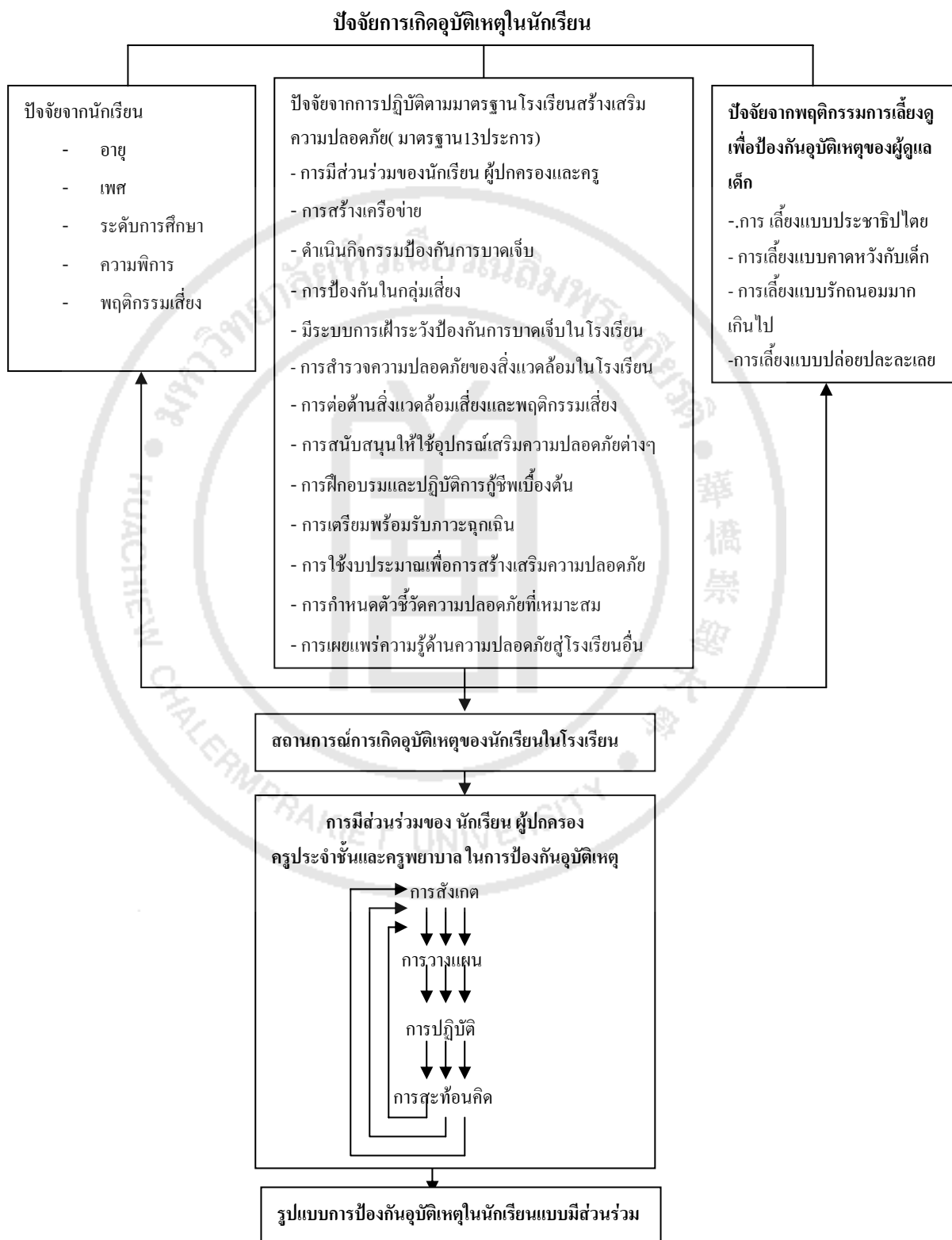
ซึ่งจากสถานการณ์ข้างต้นเหล่านี้ พอจะสรุปสาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุได้ว่า เกิดจากการขาด การตรวจสอบความพร้อมของเครื่องเล่นสนามและอุปกรณ์กีฬา รวมทั้งเครื่องเล่นและอุปกรณ์กีฬาไม่ได้มีการยึดฐานติดกับพื้นให้มั่นคงแข็งแรง ความสูงของเครื่องเล่นและอุปกรณ์กีฬาไม่ได้มาตรฐาน อีกทั้งพื้นสนามแข็งไม่ดูดซับพลังงานจากการตกกระแทกขาดผู้ดูแลการเล่นของเด็ก และสิ่งสำคัญที่สุด คือ พฤติกรรมการเล่นเครื่องเล่นการใช้อุปกรณ์กีฬาที่ผิดวิธีของเด็ก จะเห็นได้ว่าเป็นหน้าที่ของบุคลากรในโรงเรียนรวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กในโรงเรียนที่ควรเอา

ใจใส่และดูแลเด็ก รวมทั้งนักเรียนเองต้องมีจิตสำนึกและร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎความปลอดภัยอย่างเคร่งครัดไม่ประมาทในการปฏิบัติตนคำนึงถึงความปลอดภัยของตนและผู้อื่น

2.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดอุบัติเหตุในเด็กวัยเรียนแล้ว พบว่า ปัจจัยการเกิดอุบัติเหตุในเด็กนักเรียนประกอบด้วยปัจจัยจากตัวนักเรียนเอง ซึ่งได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา ความพิการ พฤติกรรมเสี่ยง ปัจจัยจากการปฏิบัติตามมาตรฐานโรงเรียนสร้างเสริมความปลอดภัยและปัจจัยจากพฤติกรรมการเล่น เพื่อป้องกันอุบัติเหตุของผู้ดูแลเด็ก อันเป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดสถานการณ์การบาดเจ็บของเด็ก ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะครูพยาบาล จึงต้องการศึกษาวิธีการป้องกันอุบัติเหตุแก่เด็ก โดยใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของนักเรียน ผู้ปกครองและครู เพื่อการค้นหาสาเหตุของการบาดเจ็บนั้น ๆ แล้วนำมาพัฒนาวิธีการป้องกันอุบัติเหตุในนักเรียนอย่างเป็นระบบ ตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมีขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน ได้แก่ การสังเกต การวางแผน การปฏิบัติ และการสะท้อนคิด โดยจัดกระบวนการทั้ง 4 ขั้นตอนนี้ จะดำเนินการปรับเปลี่ยนไปจนกว่าจะได้รูปแบบการป้องกันอุบัติเหตุในนักเรียนที่เหมาะสม กับบริบทของโรงเรียนราชินี กรุงเทพมหานคร ซึ่งสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ตามที่ได้แสดงไว้ในแผนภูมิที่ 2.2

แผนภูมิที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย



2.7 สมมติฐานในการศึกษา

สมมติฐานในการศึกษาค้างนี้ คือ ภายหลังจากที่โรงเรียนได้จัดดำเนินการตามรูปแบบการป้องกันอุบัติเหตุในนักเรียน ปัจจัยเสี่ยงการเกิดอุบัติเหตุจะลดลง พฤติกรรมการป้องกันอุบัติเหตุของผู้ปกครองในการดูแลเด็กได้รับความปลอดภัยจะสูงขึ้น

